

УДК: 37.013.79

Структурно-функціональний аналіз післядипломної освіти

Сагуйченко В.В., к. філос. н., доцент кафедри філософії освіти

Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Проведено структурно-функціональний аналіз післядипломної освіти

Ключові слова: післядипломна освіта, педагог, інноваційна діяльність

Сучасні дослідники відмічають визначальну роль післядипломної педагогічної освіти, що є складовою освіти дорослих. В.П. Андрущенко, В.Г. Афанасьєв, І.А. Зязюн, С.Ф. Клепка, В.Г. Кремень, М.Д. Култаєва, Ф.Г. Кумбс підкреслюють: вона має не лише адаптуватися до суттєвих змін в суспільстві, а й прогнозувати ці зміни. Можна погодитися з ними: післядипломна освіта є феноменом вітчизняної і світової культури, силою, здатною переборювати загально цивілізаційні протиріччя, джерелом неперервного становлення особистості, у нашому контексті – педагога, в професії та житті. Вона є найбільш гнучкою складовою процесу фахового зростання людини, безпосередньо обслуговує швидкоплинні зміни, що відбуваються у системі виробництва і громадського устрою. Про підвищення вимог до діяльності педагогічних працівників, про зміни у філософії освіти йдеться у роботах В.П. Андрущенка, В.П. Беха, І.Д. Беха, Б.В.Братаніча, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, С.Ф. Клепка, М.Д. Култаєвої, С.І. Подмазіна, І.О.Радіонової, Н.В.Радіонової, М.І. Романенка, І.В.Степаненко. Сьогодні післядипломна освіта відповідає за фахове вдосконалення громадян, поглиблення, розширення і оновлення професійних знань, умінь і навичок. Вона забезпечує одержання нової кваліфікації, нової спеціальності та професії на основі здобутого раніше рівня освітньої та професійної підготовки і набутого власного практичного досвіду та індивідуальне самостійне навчання людини незалежно від віку за індивідуальним планом особистісного розвитку [1,5]. Вітчизняна система післядипломної педагогічної освіти характеризується наявністю організаційної структури, сукупністю навчальних закладів та методичних установ. Її основні функції:

вдосконалення науково-теоретичної (важливо підкреслити зростаючу наукову складову) і методичної підготовки, професійної майстерності, розширення загального культурного рівня всіх учасників освітнього процесу. Освіта стає визначальним чинником розвитку сучасного суспільства як суспільства знань. Разом з наукою вона активно сприяє підвищенню рівня ефективності праці і рівня життя людини, розвитку її відповідальності, прагнення до партнерства та саморозвитку. тому сьогодні виконання замовлення суспільства на активну та життєспроможну людину можливе лише за умов розвитку освіти не просто як окремої, а як відкритої соціальної системи, яка проникає в усі сфери соціального життя. Методологічною основою такої трансформації освіти є концепт неперервності упродовж всього життя, який визначає пріоритетність тієї складової освітньої системи, що відноситься до післядипломної освіти чи освіти для дорослих. Саме означений підхід лежить в основі рішення ЮНЕСКО оголосити XXI століття «Століттям освіти».

Наша держава орієнтується на світові стандарти в освіті і проголосила її національним пріоритетом, а неперервну освіту – одним з атрибутів освітніх та соціальних реформ. Тому зростає увага філософів, соціологів, психологів, педагогів до післядипломної педагогічної освіти як такої складової всієї системи освіти, яка визначає напрям її розвитку у XXI столітті. Ключовою фігурою у реалізації реформ в системі загальної середньої освіти виступає особистість педагога і керівника загальноосвітнього навчального закладу. Водночас, система їхньої підготовки в структурах післядипломної освіти потребує оновлення. Саме тому особливої актуальності набуває професійне становлення педагогів та їхнє подальше удосконалення у складних сучасних соціокультурних умовах, що дають підстави вченим називати сучасне суспільство суспільством ризику. Необхідність врахування соціокультурних контекстів в системі післядипломної педагогічної освіти, зокрема співпраці широких верств суспільства з освітньою сферою, є одним із важливих

напрямів удосконалення системи післядипломної педагогічної освіти за моделлю випереджаючої освіти для сталого розвитку.

Незважаючи на наявні наукові розвідки у сфері філософсько-освітніх та педагогічних досліджень інноваційного потенціалу післядипломної педагогічної освіти, проблема її системного аналізу у сучасних соціокультурних контекстах на сьогодні не вирішена. Поєднання філософського обґрунтування з визначенням наукових засад організаційно-методичного забезпечення процесу практичного підвищення педагогічної кваліфікації вчителів та керівників загальноосвітніх навчальних закладів у суспільстві ризику висвітлено недостатньо. Разом з цим, недосконалість теоретичних обґрунтувань та практичних рекомендацій щодо впровадження інновацій в навчально-виховний процес освітньої галузі в Україні потребує розв'язання низки проблем. Передусім, це стосується вдосконалення нормативно-правового забезпечення з питань демократизації, заохочування до інновацій та впровадження їх у практичну діяльність загальноосвітніми навчальними закладами; орієнтації на виконання замовлення не лише держави, а й учнівської та батьківської громадськості, місцевої громади; модернізації змісту, форм і методів підготовки педагогів та керівників шкіл до роботи у складних соціокультурних умовах, що у свою чергу потребує подальшого розроблення компетентнісного підходу до підготовки педагогів та керівників з питань залучення громади до освітньої діяльності; співпраці державних і громадських установ в управлінні освітою та децентралізації управління загальноосвітніми навчальними закладами.

Тому і змінюється стратегія роботи системи післядипломної освіти: всі навчальні заклади системи поставлені перед необхідністю працювати не стільки на функціонування системи освіти, скільки на її прогнозування та розвиток, що передбачає зміну ретрансляційних завдань на інноваційні та дослідницькі, на виявлення освітніх потреб, вивчення специфіки освітніх процесів в системі післядипломної освіти, участь у розробці специфічних регіональних програм та соціальних проектів розвитку освіти, які стають за

рекомендаціями Всеукраїнських науково-практичних конференцій науково-методичним супроводом запроваджених реформ та модернізації освітньої сфери [1, 2, 3, 4, 5].

Вітчизняну систему післядипломної педагогічної освіти важливо розглядати в контексті безперервної освіти, яка прийнята за стратегічну в усіх цивілізованих країнах світу. Система підвищення кваліфікації педагогів має ряд переваг у порівнянні з базовою професійною освітою: головне - вона змушена і здатна реагувати на соціально-економічні запити та умови. Вона має двосторонній зв'язок із педагогічною та управлінською практикою, що дозволяє швидше отримати освітній результат. Суб'єкти системи налаштовані та спроможні критично оцінювати запропоновані інновації, безпосередньо брати участь у проведенні апробацій. Вони сприяють розвитку та реалізації передового педагогічного та управлінського досвіду.

Педагогічні працівники, приступаючи до навчання на курсах в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти вже володіють рівнем самосвідомості, достатнім до відповідальної самокерованої поведінки. Вони націлені на задоволення своїх потреб, мотивів і рішення важливих життєвих й професійних проблем і конкретних цілей. В процесі навчання педагогічні працівники прагнуть оволодіти у короткі терміни актуальними знаннями, уміннями, навиками, якостями, якими б вони могли користуватися невідкладно й негайно в житті та професійній діяльності.

Сьогодні розгалужена мережа післядипломної педагогічної освіти України, яка за Болонським процесом має наблизитися до світових освітніх стандартів, є відкритою системою, що здатна до певних інтеркультурних комунікацій, не втрачаючи своєї національної ідентичності і має розвиватися як неперервна освіта за конструктом освіти протягом усього життя. Ця відкритість дає можливість для ефективної конкурентоспроможної діяльності за моделлю випереджаючої освіти.

Основні тенденції розвитку сучасної світової цивілізації підкреслюють зростаючу роль людини як активного суб'єкта формування самого себе та

умов своєї власної життєдіяльності. Дія законів суспільства і природи, результати такої взаємодії у просторових, часових, діяльнісних координатах у різноманітних сполуках та взаємозв'язках мають глибоку альтернативність. Ця обставина вимагає сьогодні від педагога, від керівника навчального закладу використання багатоваріантної методології і пізнання, і діяльності, свідомого сприйняття об'єктивності наявності багатоваріантних рішень на будь-якому рівні їхнього обґрунтування та реалізації за моделлю випереджаючої освіти, яку можна охарактеризувати як прогностично направлену, інноваційну за суттю. Обґрунтування такого підходу до системи післядипломної педагогічної освіти сьогодні важко переоцінити: адже це стосується моральних, економічних та технічних компонентів.

Освіту та самоосвіту педагогічних працівників в системі післядипломної педагогічної освіти за конструктом освіти протягом усього життя можна визначити як формальну і неформальну освіту від найнижчого до найвищого рівнів кваліфікації у відповідності до національних дескрипторів з подальшим наближенням до світових стандартів за власною траєкторією життєдіяльності без вікових обмежень на основі випереджаючого підходу.

Такий підхід є актуальним для випускників педагогічних коледжів, інститутів, університетів, для педагогів і для керівників навчальних закладів, для слухачів курсів обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти у сучасних умовах, коли інформаційна культура є суттєвим чинником, що спонукає до особистісного зростання.

На сучасному рівні розвитку суспільства різко зростає роль людини - педагога, людини-керівника навчального закладу як суб'єкта активної діяльності, що має гуманістично орієнтоване, прогностичне, сучасне інноваційне мислення. Формування подібних якостей вимагає від професійної педагогічної освіти у все більшій мірі особистісно орієнтованого характеру, спрямованості на розвиток індивідуальної поведінкової і діяльнісної активності, сприяє підвищенню соціальної і професійної адаптації педагогічного працівника в умовах ринку праці.

Сьогодні це може бути досягнуто, якщо при функціонуванні цілісної системи професійної педагогічної освіти враховується потенційна здатність до активної, випереджаючої освіти, суттєвого приросту інноваційних знань, комунікативних здібностей, розвитку на цій основі у педагога і керівника навчального закладу особистісної і професійної діяльності, прогностичної реалізації знань.

Професійній педагогічній освіті об'єктивно придатна певна властивість розвивати природні потенційні здібності педагога і керівника навчального закладу до самоактуалізації, яке проявляється в усіх основних складових освіти. Технології і організаційні форми навчання спрямовані на розвиток уміння опановувати знання, добувати, оновлювати і безперервно прирощувати їх шляхом самоосвіти, користуватися ними в інноваційнім режимі за концепцією освіти протягом всього життя.

Гуманістична філософія акцентує важливість особистісного підходу та його реалізації у стратегії післядипломної педагогічної освіти для всіх категорій педагогічних працівників, і зокрема керівників загальноосвітніх навчальних закладів, від ефективності роботи яких залежить успіх проведення модернізації та реформування освіти.

Особистісний підхід у післядипломній педагогічній освіті можна розглядати як постійну інноваційну діяльність всіх суб'єктів системи освіти протягом усього життя за індивідуальними життєвими і професійними орієнтирами та траєкторіями для модернізації освітньої галузі на виклики сучасного суспільства.

Важливо підкреслити, що особистісний підхід та його реалізація – це не тільки відображення умов життя у межах сучасного соціуму, але і одночасно прояв і результат творчої діяльності людини-педагога, людини-керівника навчального закладу. Особистісний підхід дозволяє розкрити механізм трансформації цінності як загальноновизнаної соціальної норми, що визначає процес соціалізації особистості та спрямованість освітньої діяльності в

індивідуальні та варіативні смисложиттєві орієнтири, що визначають ціннісний вибір кожної конкретної особистості педагогічного працівника.

Не повною мірою реалізовано у дослідженнях системи післядипломної педагогічної освіти біографічний метод. За допомогою цього методу, а також анкетування, спостереження, тестування, співбесід, методології герменевтичного аналізу, застосованого у вивченні шкільної документації, навчальних програм і тематичних планів курсової перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, можливі подальші дослідження становлення педагогічної кар'єри сучасного педагога і керівника, виявлення проблемних питань і труднощів для удосконалення педагогічної діяльності. Професійна педагогічна біографія педагога і керівника навчального закладу є результатом діалектичних стосунків з сучасним суспільством, у якому нові актуальні тенденції соціокультурних контекстів, конфронтація з ними або свідоме сприйняття необхідних новацій, допомагає швидкому формуванню нової шкали цінностей, своєї власної особистості, її нового місця в житті, своєчасної корекції професійної кар'єри.

Все більше учасників освітньої діяльності, всіх структур, що відносяться до освітньої сфери, мають сприймати інноваційний тип життя та життєдіяльності: динамізм обумовлює змінність як найсуттєвішу рису способу життя людини в XXI столітті. За цих умов, головною задачею інститутів післядипломної педагогічної освіти, що відповідають за якісні результати працюючих педагогів, стає підготовка спеціалістів, здатних працювати на випередження.

Це стосується мотивування до постійного розвитку і перетворення стандартного мислення та практичної діяльності слухачів і викладачів курсів підвищення кваліфікації обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти: адже своєчасне самовизначення та позиція відповідальності роблять систему підвищення кваліфікації центром інноваційного руху в освіті в

цілому і в окремому регіоні, зокрема. Пріоритетами є гуманізація, оновлення змісту, впровадження інтерактивних форм навчання, створення творчої атмосфери, зміна ставлення до слухачів, повага до їх життєвого та професійного досвіду з певними цінностями та орієнтаціями. До протиріч, потребуючих скорішого вирішення, можна віднести відсутність нормативно-правової бази щодо цілісної системи післядипломної педагогічної освіти та гальмування демократичних принципів управлінської діяльності на виклики сучасного суспільства до освітньої діяльності.

Окремо необхідно відзначити роль керівників освіти, від готовності яких до демократичного управління та потенційних можливостей обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти для створення освітньої політики щодо реалізації громадського компоненту в управлінській практиці та практичного впровадження основних принципів державно-громадського управління залежить успіх загального реформування.

Можливо запропонувати в сучасних умовах трансформації національного суспільства готувати керівника загальноосвітнього навчального закладу у якості освітнього філософа в обласному інституті післядипломної педагогічної освіти для вирішення суперечностей в управлінській діяльності.

Засобами освітнього впливу на особистість та суспільство має бути створено діюче партнерство «школа-громада» як освітній та соціальний простір, у межах якого всі соціальні інститути нашого суспільства і вся система освіти мають працювати на формування соціалізуючих, освітніх, соціально-економічних чинників генерування у людей цінностей і принципів для становлення демократичного суспільства із розвинутими органами громадського самоврядування, для реального впливу суспільства на формування освітньої політики та, що найбільш актуально – спільного управління освітніми закладами.

Процес реформування системи освіти, характерний для всіх країн світу, пред'являє нові конкретні вимоги як на міжнародному так і на національному рівнях до спеціальностей працівників, які працюють в системі освіти в цілому, зокрема до управлінців освітньої політики, які відображають суспільний ідеал освіти і які враховують можливості реальної особистості й соціуму щодо досягнення цього ідеалу [1, 5].

Це надає нам можливість визначити вимоги до підготовки педагога і керівника загальноосвітнього навчального закладу, до обов'язкового мінімуму змісту, мети, форм, методів, принципів та можливостей реальної особистості та його оточуючого соціуму щодо досягнення цього ідеалу.

Важливо підкреслити: при цьому обов'язковість вимог до особистості не суперечить правам людини і свободі особистості, оскільки ці вимоги пред'являються тільки до нашого суб'єкта – педагогічного працівника, що добровільно проходить чергову підготовку з педагогічної та управлінської діяльності, найчастіше в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти [5].

Г.П. Щедровицький стверджує: якщо система підвищення кваліфікації не аналізує глобальні соціокультурні тенденції розвитку суспільства, то підвищення кваліфікації стає неможливим і висуває наступні організаційні підходи щодо вдосконалення системи післядипломної педагогічної освіти: проектування розвитку мислення і діяльності в інноваційній управлінській практиці педагога і керівника загальноосвітнього навчального закладу, що потребує розвитку творчості. Дослідник вважає, що при проектуванні траєкторій і напрямів розвитку мислення і діяльності ефективне підвищення кваліфікації буде можливим, якщо підготовка кадрів здійснюється за сучасними інтерактивними формами [6].

Це дає можливість вважати завданням системи післядипломної педагогічної освіти як центрів безперервної освіти і особистісного розвитку кожного педагога і керівника загальноосвітнього закладу всебічне підвищення рівня його управлінської професійності, подальшого

саморозвитку та мотивацію на інноваційну управлінську діяльність, в тому числі і на впровадження державно-громадського управління загальноосвітнім навчальним закладом.

Можна погодитися з позицією Г.П. Щедровицького про сучасну підготовку педагогів в системі післядипломної педагогічної освіти з новою філософією освіти, в першу чергу через демократизацію управлінської діяльності, через посилення ролі психологічної та соціально-психологічної підготовки, створення особистісно-зорієнтованого середовища, активного спілкування та міжпрофесійної комунікації [6].

В той же час необхідно відзначити протиріччя, які потребують подальшого подолання. До суттєвих протиріч з проблеми підготовки педагогічних працівників в системі післядипломної педагогічної освіти можна віднести протиріччя у площині невідповідності нормативно-правової бази (відсутній Закон «Про післядипломну педагогічну освіту») вимогам демократичного суспільства щодо ґрунтовних законодавчих основ професійної освіти. Є протиріччя між нагальною потребою модернізації системи підготовки кадрів освіти вимогам громадянського суспільства, між сучасним соціальним статусом педагога і попитом на інноваційну особистість. Ці протиріччя частково допомагають вирішити інноваційні процеси освітньої сфери, які як ознаки розвитку сучасного суспільства все більше впливають на освітні процеси.

Можна зробити загальний висновок: сьогодні зростає роль післядипломної педагогічної освіти як для адаптування педагогічних працівників до суттєвих змін у сучасному суспільстві, так, особливо, і для прогнозування цих змін, для навчання за філософією випереджаючої освіти.

Література

1. Братаніч Б.В. Філософія соціально-орієнтованого маркетингу в освіті / Братаніч Б.В. — Д.: Інновація, 2005. — 224 с. (25)
2. Даниленко Л.І. Менеджмент інновацій в освіті / Л.І. Даниленко. — К.: Шкільний світ, 2007. — 120с. (55)
3. Ничкало Н.Г. Розвиток професійної освіти і навчання в контексті європейської інтеграції / Н.Г. Ничкало // Педагогіка і психологія :

- Науково-теоретичний та інформаційний журнал. —2008. —№ 1. —С. 57-69. (129)
4. Пуцов В.І. Теоретичні основи розвитку післядипломної освіти як невід'ємної складової неперервної освіти / В.І. Пуцов. // Післядипломна освіта в Україні. — 2007. — №2. — С.8.(155)
 5. Романенко М.І. Методологічні основи гуманізації управління освітньою діяльністю / М.І. Романенко. // Нива знань. — 2006. — №2. — С.5. (164)
 6. Щедровицкий Г.П. Философия. Наука. Методология / Г.П. Щедровицкий. — Москва: Школа Культурной Политики, 1997. — 656 с. (224)

Структурно-функциональный анализ последипломного образования

Сагуйченко В.В.

Проведен структурно-функциональний аналіз последипломного образования.

Ключевые слова: последипломное образование, педагог, инновационная деятельность.

Structural and functional analysis of Postgraduate Education

Saguychenko V.

Structural and functional analysis of postgraduate education was made in this article.

Keywords: postgraduate education, teacher, innovative activities.